

A nézőpont és a jelentés összefüggései a kognitív szemantikában*

1. Bevezetés

Sokak egybehangzó véleménye szerint a *kognitív szemantika* eredetileg az igazságfeltételes szemantika és a formális jelentésemleletek alternatívájaként jött létre.² A nyolcvanas évek második felében Lakoff (1987) és Langacker (1987) tett először kísérletet arra, hogy a szó- és a mondatjelentést a kommunikáció kognitív folyamatai alapján magyarázza. A kognitív tudományok korabeli eredményeire támaszkodva mindketten azt hangsúlyozták, hogy a jelentés természetének és viselkedésének megértéséhez a szavakban és a mondatokban rejlő fogalmi-pszichológiai tartalom elemzésén át vezet az út. Ez a megközelítés gyökeresen eltért attól a hagyományosnak nevezhető szemléletmódtól, amely Frege és Russell logikai megfontolásaiból kiindulva Tarski, Davidson és Montague munkáin át Kaplan formális modellekre alapozott jelentésemleleteig vezetett.

---

* A tanulmány elkészítését az OTKA NI 68436 sz. pályázata és az MTA-DE-PTE-SZTE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport támogatta.

² A *kognitív szemantika* háttérében álló tudománytörténeti motívumokról lásd többek között Saeed (1997), Talmy (2000), Kertész (2004), Evans and Green (2006) összefoglaló munkáit. A tágabb értelemben vett *kognitív nyelvészet* létrejöttéről Tomasello (1999a) valamint Croft and Cruse (2004) ad jól használható áttekintést.

A szemléletbeli különbség mindenekelőtt a szemantika feladatának megítélésében jelentkezett. A hagyományos nézet képviselői többnyire úgy látták, hogy a szemantikai vizsgálódások alapfeladata a nyelv és a nyelven kívüli világ kapcsolódási pontjainak feltérképezése. Mindenki számára magától értetődőnek tűnt, hogy a feltételezett kapcsolódási pontokról az igazság klasszikus fogalma nélkül nem lehet kellő precizitással és következetességgel beszélni. Példának okáért, ha egy s mondatról bizonyosan állítható, hogy megfelel a nyelven kívüli világ valamely K körülményének, akkor kézenfekvő és elméleti szempontból rendkívül előnyös azt mondani, hogy s igaz K -ra. Az igaz predikátum használata önmagában véve ugyanis nem feltételez erős ontológiai vagy metafizikai elkötelezettséget, viszont az elméleti általánosítások egyik legtermékenyebb eszközének számít.

Ezzel szemben a kibontakozó kognitív szemantikában már kezdetektől fogva nem volt kitüntetett helye az igaz/hamis megkülönböztetésnek. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a fogalmi-pszichológiai jelentéstartalom vizsgálatában egyáltalán nem jutott szerep az igazság fogalmának. Lakoff és Johnson (1999) nagyhatású művében például több fejezet is érintette az igazság kérdését. Az viszont vitathatatlan, hogy az igazság klasszikus fogalmának nem jutott meghatározó *elméleti* szerep sem ebben a műben, sem az irányzat későbbi munkáiban. Ennek elsősorban az az oka, hogy a kognitív szemléletmód hívei nem a nyelv nyelven kívüli világhoz való viszonyát tekintették a szemantikai vizsgálódások tárgyának. Mivel a nyelvi elemekben rejlő fogalmi és pszichológiai tartalmakat az elme reprezentációinak tartották, a szemantika feladatát is ennek megfelelően határozták meg: a jelentés kognitív

elméletének felfogásuk szerint a nyelvi elemek és a mentális reprezentációk vizsgálatából kell kiindulnia. Ha egy efféle kiindulópont kijelölhet egyáltalán valamiféle szerepet az igazság fogalmának, akkor az nem lehet egyéb, mint egy másodlagos szerep, amely csak a mentális reprezentációk és a nyelven kívüli világ viszonyát érintheti.

Ez a kiindulópont szerkezetét tekintve változatlan maradt a kognitív szemantika első nagyszabású alapvetésében is. *Toward a Cognitive Semantics* címmel kiadott kétkötetes munkájában Talmy határozottan elkülöníti a jelentés igazságfeltételes szemantikában és kognitív szemantikában alkalmazott fogalmát.³ Míg az előbbi közvetlen kapcsolatot feltételez a nyelvi elemek és a világ tárgyai között, és a *referencia* terminusával a jelentés relacionális mivoltát hangsúlyozza, addig az utóbbi a nyelvi elemek és a világ tárgyai között létrejövő kapcsolatot csak a *nyelvhasználók elméjének közvetítésével* tartja lehetségesnek, és a jelentés *mediális* természetét hangsúlyozza.

Első megközelítésben e koncepcionális különbség igen mélyrehatónak tűnik. Akár azt is feltételezhetnénk, hogy az igazságfeltételes szemantika és a kognitív szemantika képviselői eltérő tárgyakról beszélnek, amikor a nyelvi jelentés természetéről értekeznek. Ebben az esetben a koncepcionális különbség nem egyszerűen a fogalomhasználat, a szemléletmód vagy a tudományos metodológia különbségét jelentené, hanem arra utalna, hogy az azonos tudományrendszertani besorolás ellenére két különböző diszciplinával van dolgunk.

Noha tudományelméleti szempontból nem lenne teljesen indokolatlan így vélekedni, meglátásom szerint egy

---

³ Vö.: Talmy (2000a, 309)

körültekintően elvégzett komparatív elemzés nem támasztaná alá a mélyreható különbségekre vonatkozó feltételezéseket. Ennek megfelelően az alábbiakban megkísérlem kimutatni, hogy az igazságfeltételes szemantikát nem választják el olyan éles diszciplináris határok a kognitív szemantikától, mint ahogyan azt általában feltételezni szokás.

Egy átfogó és részletes komparatív elemzés ebben a témakörben minden bizonnyal önálló monográfiát igényelne. A jelenlegi terjedelmi keret adta lehetőségek között azonban meg kell elégednünk egy olyan részterület elemzésével, amelyből általános következtetéseket lehet levonni.

Napjainkban a *nézőpont jelentésmódosító szerepének vizsgálata* az egyik legjobban kiaknázható kutatási részterület az említett összefüggésben. A témaválasztást egyebek mellett az teszi indokolttá, hogy az igazságfeltételes szemantika belső vitáiban már közel egy évtizede kiemelt szerepet játszik a *nézőpont* fogalma.⁴ A viták lényegében véve arra az alapkérdésre keresnek választ, hogy beilleszthető-e a *nézőpont* önálló összetevőként a jelentést reprezentáló formális modellek paraméterei közé.

A kognitív szemantikai elméletek képviselői megközeleltőleg ugyanebben az időben kezdték alkalmazni a fogalmat.⁵ Némileg leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy a kognitív elméletekben a *nézőpont* egy olyan fogalmi sémát

---

⁴ Lásd például Travis (1996, 1997), MacFarlane (2007), Brogaard (2008) és Lasersohn (2008) műveit.

⁵ Langacker (1987, 1991) úttörő munkája után említést érdemel ebben a vonatkozásban Talmy (2000a) valamint Croft and Cruse (2004) elgondolása.

szimbolizál, amely a természetes nyelv egyes alrendszereinek működését szabályozza.

A jelek szerint tehát meglehetősen eltérő magyarázó funkciót rendel a nézőpont fogalmához a két rivalizáló szemantikai irányzat. Viszonylag egyszerű eszközökkel kimutatható azonban, hogy az elért eredmények komolyabb veszteség vagy torzítás nélkül importálhatók egyik elméletből a másikba. A tanulmány alább következő szakaszaiban megpróbálom ezt az állítást is igazolni. A gondolatmenet a következő lépésekből épül fel. A második szakaszban a kognitív szemantika néhány általánosan elfogadott alapelvét vázolom fel. Az alapelvek tisztázása után a harmadik szakaszban a kognitív nézőponthoz rendelhető fogalmi séma sajátosságait mutatom be. Ezt követően a negyedik szakaszban az igazságfeltételes szemantika nézőponthoz kapcsolódó javaslatait tekintem át. Végül, az utolsó szakaszban összegzést adok a rivalizáló irányzatok azonos irányba mutató elméleti javaslatairól.

2. A kognitív szemantika néhány alapelvéről

A bevezetőben elmondottakat talán érdemes azzal egészíteni, hogy a szakirodalom általában nem tekinti egységes doktrinának a kognitív szemantikát. Tudományrendszertani státusát tekintve a kognitív szemantika a kognitív nyelvészet tágabb területén belül helyezkedik el, míg maga a kognitív nyelvészet a kognitív tudományok egyik specifikus szakterületének számít. A kognitív tudományt olyan interdiszciplináris tudományként szokás számon tartani, amely a nyelvészet, a filozófia, a lélektan, az idegtudományok, az antropológia és a mesterséges intelligencia kutatásából származó felismerések

integrációjára épül. Az integrációra való törekvés értelem-szerűen mindegyik említett tudományágra külön-külön is jellemző. Így a kognitív szemantikáról is elmondható, hogy alkalmazott módszerei nem korlátozódnak a jelentéstani kutatás klasszikus módszereire. Meglepően széles a módszertani spektrum: az introspektív megfigyelés dominanciája mellett a kísérleti megfigyeléstől a korpuszadatok elemzésén át a fogalmi analízisig számos eljárásra található példa a szakirodalomban.⁶ A módszertani sokféleség egyik következménye az, hogy a jelentés kognitív elméletei párhuzamosan többféle változatban is léteznek. Szigorúbb szóhasználatot alkalmazva tehát csak többes számban beszélhetnénk kognitív szemantikáról.

Meg kell említeni ugyanakkor, hogy az elméleti alternatívák mindegyike – implicit vagy explicit módon – elfogad néhány általános alapelvet. Tekintsük át a jelentősebb elveket először vázlatos formában:⁷

A kognitív szemantika jelentésre vonatkozó alapelvei

- a) *A fogalmi struktúra empirikus eredetű* = Az elme működését meghatározó fogalmi összefüggések a testi/érzékszervi tapasztalatban gyökereznek.
- b) *A szemantikai szerkezet azonos a fogalmi szerkezettel* = A természetes nyelv jelentéses elemei fogalmak közötti viszonyokat tükröznek.

---

⁶ Geeraerts (2006) úgy látja, hogy a kognitív nyelvészet (és szemantika) módszertani sokfélesége elméleti homályossághoz vezet. A zavaros fogalmak tisztázását véleménye szerint csak egy empirikus reformmal lehetne elérni. Geeraerts ugyanakkor maga is homályban hagyja, hogy az általa javasolt empirikus reformnak milyen ismeret- és tudományelméleti kritériumai lennének.

⁷ Vö.: Evans and Green (2006, 164).

- c) *A jelentés reprezentációja enciklopédikus* = A jelentés nem írható le statikus definíciókkal, a nyelvi elemek egymástól kölcsönösen függő fogalmi hálózatok összefüggésében nyerik el jelentésüket.
- d) *A jelentés konstrukció* = A jelentés létrejöttét olyan elméleti folyamatok vezérik, amelyek fogalmi műveletek dinamikus sorozataiból állnak.

Az imént bemutatott elvek részletesebb kifejtése előtt érdemes felhívni a figyelmet a kognitív szemantika egyik érdekes ismeretelméleti vonatkozására. Ha összevetjük az *a)* és a *d)* pontokban szereplő meghatározásokat, azt láthatjuk, hogy a jelentés kognitív elmélete az externalizmus és az internalizmus ismeretelméleti álláspontjához nagyjából egyforma mértékben kötődik. Tartalma szerint az *a)* pont tipikus példa a fogalmi ismeretek externális elméletekben megszokott definíciójára. Megjegyzendő, hogy nem szükséges feltétlenül reduktív szellemben felfognunk a fogalmi struktúra empirikus meghatározottságát. Amikor azt mondjuk, hogy fogalmaink a tapasztalati világban gyökereznek, akkor elegendő, ha a naturalizált ismeretelmélet álláspontjának megfelelően a fogalmak és a tapasztalati folyamatok között fennálló kauzális összefüggésekre hivatkozunk. Úgy tűnik ugyanakkor, hogy a *d)* pont legalább részben ellentmond az externalitás követelményének. Amint azt a *b)* pont hangsúlyozza, a fogalmi struktúrák megmutatkoznak a jelentés struktúráiban, a jelentés konstrukcióját a *d)* pont szerint mégsem tisztán externális faktorok szabályozzák. Az internalizmussal gyakran összefüggésbe hozott – és gyakran félreértett – szlogen szerint „a jelentések a fejben vannak”. Amennyiben a nyelvi elemek valóban elméleti folyamatok mediációjával nyerik

el jelentésüket, a jelentések internális voltát aligha lehet tagadni.

Kétségtelen, hogy az externalizmus és az internalizmus párhuzamos preferálása némi ismeretelméleti feszültséget hoz létre a kognitív szemantika alapelveinek rendszerében, drámai konfliktusra azért egyáltalán nem kell gondolnunk. Az *a)* és a *d)* pontok egyikét sem kell például feladnunk, ha elfogadjuk azt az áthidaló megoldást, amely kimondja, hogy a jelentés konstrukciója externális és internális faktorok kombinációjára épül. Ez az eredetileg Kanttól származó megoldás a kortárs ismeretelméletben is gyakran talál támogatókra.⁸

E rövid ismeretelméleti kitérő után vegyük sorra az egyes alapelveket valamivel alaposabb elemzésben.

a) A fogalmi struktúra empirikus eredetű

Amit az *a)* pont állít a fogalmi struktúra eredetéről, azt általában a *megtestesült kogníció* tételeként szokás emlegetni. Kulcsfontosságú tételről van szó, hiszen a kognitív szemantika olyan megállapításra jutott az empiricitás tekintetében, ami kétségkívül hosszú időn át kívül maradt az igazságfeltételes szemantika látókörén. Nemcsak arról a közismert téziszről van szó, amit az előbb említettünk, tudniillik, hogy fogalmaink eredetük szerint externális meghatározottságúak, hanem arról a kevésbé kézenfekvő felismerésről, miszerint fogalmaink tágabb értelemben, képi, téri és idői tartalmukban is leképezik külvilággal fenntartott tapasztalati kapcsolatunkat.

---

⁸ Kornblith (2001) kiváló áttekintést ad erről a témáról.

Amikor fizikai interakcióba lépünk környezetünkkel, általában valamilyen módon manipuláljuk is a kezünk ügyébe eső tárgyakat. Az ajtót kinyitjuk, a kulcsot elfordítjuk a zárban. Cselekvéseink többsége ismétlődő és kategorizálható típusokba rendeződik, a kognitív szemlélet pedig éppen a cselekvési módozatok tipizálhatóságot aknázza ki, amikor *fogalmi sémákról* és a fogalmi sémák tapasztalati gyökeréről beszél. Az a) pont szerint a fogalmi sémák tehát közvetlenül a testi tapasztalatok ismétlődéseiből kristályosodnak ki.

Nézzünk egy szemléletes példát ennek illusztrálására. Egy zárt térben lévő ember számára a BELÜL a tér tapasztalatilag hozzáférhető tulajdonságát reprezentálja, szemben a KÍVÜL tulajdonságával, amelyhez közvetlen tapasztalat révén nem tud hozzáférni. Olyan fogalom-párról van szó, amelynek tagjai összetartozásuk ellenére egymást kizáró téri tapasztalatokhoz kötődnek. Standard kognitivisták feltételezések szerint a BELÜL és a KÍVÜL fogalmi kontrasztja tágabb, történeti értelemben is a test térbeli szituáltságának lehet a következménye.⁹ Mindez általában is jellemző arra a fogalmi készletre, amellyel strukturáljuk és koherens egységbe rendezzük testi tapasztalatainkat.

b) A szemantikai szerkezet azonos a fogalmi szerkezettel

A b) ponthoz tartozó alapelv kimondja, hogy a mindennapi kommunikációban használt természetes nyelv jelentésesei elsődlegesen fogalmakra és nem a nyelven

---

⁹ Hasonló példa található Evans and Green (2006, 157) okfejtésében is.

kívüli világ tárgyaira vagy folyamataira vonatkoznak. Ahogyan Talmy (2000a, 21) másokkal összhangban megállapítja, a jelentés két komplementer alrendszer, a *grammatikai* és a *lexikai* alrendszer megoszlásában reprezentálja fogalmainkat. A grammatikai alrendszer elemi egységei túlnyomórészt a fogalmak közötti strukturális viszonyokat határozzák meg, a lexikai alrendszer egységei pedig alapvetően a fogalmak tartalmi specifikációjáért felelősek. Fontos hangsúlyozni, hogy az említett alrendszereken belül az összetett jelentésegységek nem az igazságfeltételes szemantikából ismert kompozicionális elv alapján épülnek fel. Az EZ és a SZÉK fogalmi séma kombinációjából előálló összetett jelentésegység [[*ez a szék*]] inkább topológiai-szemléletes szerkezetű, mintsem kompozicionális.

c) A jelentés reprezentációja enciklopédikus

A nem kompozicionális természetű jelentés-összeadódás tulajdonképpen már utal a jelentések között rejlő általános viszonyra is. Statikus definíciókkal semmiképpen sem írható le ez a viszony, hiszen a kogníció fogalmi maguk sem rendeződnek lineáris és statikus struktúrákba. A fogalmak egymástól kölcsönösen függő hálózatok többé-kevésbé stabil csomópontjain helyezkednek el. Ez megközelítőleg úgy értendő, hogy a BELÜL fogalmi séma nem kizárólag a KÍVÜL séma kontrasztja alapján képes jelentésreprezentációra, mert a BELÜL egyidejűleg egyéb sémákkal, például az AKADÁLY vagy a HATÁR sémával is kapcsolatban áll. Az ilyen típusú, alapvető tapasztalatokra utaló szituatív jelentések a kognitív fel fogás szerint nem abszolút értelműek. Ahogyan egy geo-

metriai hasonlat alapján Talmy (2000a, 25) megjegyzi, a legalapvetőbb jelentésrepresentációk többnyire nem euklidészi, hanem inkább topológiai tulajdonságokkal rendelkeznek.

Hasonlóan vélekedik Langacker (1987) is. Az alapvető jelentésrepresentációk Langacker felfogásában a lexikai alrendszeren belül *domének* hálózatai mentén szerveződnek egységgé. Egy lexikai elemet körülvevő specifikus domén a profil és a bázis kettős szabálya alapján írható le. Langacker meghatározása szerint a profil a jelentésnek az a része, amely a lexikai elem használatának minden egyes esetében explicit módon megjelenik, míg a bázis az a háttérben maradó jelentéstartalom, amely elengedhetetlenül szükséges a profil megértéséhez. Talán felesleges is hangsúlyozni, hogy Langacker értelmezésében a domén szintén nem euklidészi kategória.

További érvek is szólnak az enciklopédikus jelentésrepresentáció létezése mellett. Az egyik ilyen érv az, hogy a kommunikatív folyamatokban használt jelentéses nyelvi elemek kognitív reprezentációk cseréjeként is felfoghatók. A kimondott vagy leírt mondatok példának okáért tapasztalati komplexek asszociációit idézik elő a hallgatók/befogadók elméjében. Mivel a tapasztalati komplexek nem egy az egyhez típusú leképezései a minket körülvevő világnak, a kognitív reprezentációk sem rendelkeznek éles határokkal. Ennek megfelelően egy adott mondatot a hallgatók/befogadók általában nem képesek egy meghatározott jelentéssel társítani. Ez ismételten olyan tünete a mindennapi nyelvhasználatnak, amely a jelentés enciklopédikus meghatározottsága nélkül nehezen lenne magyarázható.

d) A jelentés konstrukció

Mint ahogyan az előbbiekben már szó volt róla, a *d)* pont a kognitív szemantika internalizmus melletti elköteleződését fejezi ki. Ez az elköteleződés bizonyos értelemben az igazságfeltételes szemantikára jellemző *világ-elme megfeleltetési irány* megfordításának számít. Ha teljes megfordításról nem is beszélhetünk, azt mindenesetre leszögezhetjük, hogy a kognitív szemantika szempontjából az *elme-világ megfeleltetési irány* legalább ugyanolyan súllyal esik latba a jelentés elméletének megalkotásában.

Ugyanakkor szó sincs arról, hogy a jelentés kognitív elmélete internalista elköteleződése miatt a szubjektivizmus vagy a szolipszizmus zsákutcájába tévedne. Noha a jelentés részben az elme konstruktív tevékenysége révén jön létre, a konstrukció folyamata mégsem nevezhető teljesen szubjektívnek. A radikális szubjektivizmus lehetőségét már eleve kizárja az a felismerés, amely azt állítja, hogy a jelentés konstrukciójában *velünk született* elmebeli folyamatok is részt vesznek. E felismerés kapcsán azonban nem a generatív grammatikára jellemző innativizmusra kell gondolnunk. Amikor a kognitív szemantika képviselői *velünk született* adottságokra hivatkoznak, általában igyekeznek minimalizálni az absztrakt nyelvi tudásra vonatkozó innát hipotéziseket. Ehelyett olyan *velünk született* kognitív képességekről és folyamatokról beszélnek, amelyek a különböző agyterületek idegsejti aktivitásában mutathatók ki. Ebben az értelemben beszélhetünk például olyan innát kognitív képességekről, amelyek a tapasztalati események temporális feldolgozását szolgálják, vagy amelyek a szándék és a vágyakozás megvalósításáért felelősek. Az ehhez hasonló kognitív képességek szabályozó tevé-

kenysége objektív karakterű, hiszen a szabályok egyetemesen érvényesek minden humán nyelvhasználóra, a személyes tapasztalat pedig nem befolyásolja szignifikánsan működési elveiket.

A jelentés = konstrukció alapelv tehát azon az internalista elköteleződésű felismerésen alapul, hogy a jelentés létrejötte legalább részben az elme-világ megfeleltetési irányt követi. A lexikai sémák (domének) fogalmi műveletek sorozatai nyomán jönnek létre. A fogalmi műveletek alapjául szolgáló kognitív képességek számottevő hányada pedig feltételezhetően velünk született.

3. A nézőpont mint sematikus grammatikai rendszer

A kognitív szemantikai elméletek a nyelv átfogó rendszerén belül általában megkülönböztetik a grammatikai és a lexikai alrendszert. Önmagában véve ez a megkülönböztetés nem jelent rendkívüli újdonságot. A zártelem osztály és a nyitott osztály hagyományos kategóriái hasonló módon osztják két részre a nyelv rendszerét. Ezeket a kategóriákat a leíró nyelvészet már régóta ismeri és használja. Evans és Green (2006, 159) megállapítása szerint a kognitív szemlélet megjelenése mégis újdonságot jelentett a szemantikán belül, mégpedig abban az értelemben, hogy a kognitivisták próbáltak először egységes magyarázatot adni a grammatikai és a lexikai alrendszer működéséről.

A kérdés az, hogy miként lehetséges egységes magyarázatban összefoglalni mindazt, amit a két alrendszer működéséről tudhatunk. Talmy (2000a, 40) úgy véli, hogy a lexikai tulajdonságok szisztematikus feltárásához a grammatikai alrendszer működésének megismerésén át vezet az út. Megállapítása szerint a grammatikai alrendszer

egymástól viszonylagosan függetlenül működő sematikus rendszerek összességéből áll. Sematikus grammatikai rendszernek tekinthető többek között a *konfigurációs szerkezet* és a *nézőpont rendszere*.¹⁰

A konfigurációs szerkezet fogalmi kategóriái olyan téri és idői kereteket jelölnek ki, amelyek a grammatika számára lehetővé teszik a tér- és időbeli jelenségek – elsősorban a tárgyak és az események – reprezentálását. A természetes nyelvekben általában a következő a grammatikai elemek tartoznak a konfigurációs szerkezethez: a deiktikus kifejezések különböző típusai, a határozószók, az idő jelölésére szolgáló fő- és mellékszóelemek és még néhány hasonló funkciójú grammatikai elem.

Az ITT és a MOST fogalmaival szemléletesen érzékelhető, hogy a konfigurációs szerkezet hogyan vezeti át a tér és az idő kategóriáit a lexikai alrendszerbe:

(1) ITT: $\text{itt}_{\text{térbeli specifikáció}} + \text{NP (VP)} \rightarrow [[\textit{itt} \dots]]$
 = *a beszédaktus térbeli pozíciója ...*

(2) MOST: $\text{most}_{\text{időbeli specifikáció}} + \text{NP (VP)} \rightarrow$
 $[[\textit{most} \dots]] = \textit{a beszédaktus időbeli pozíciója ...}$

A konfigurációs szerkezet tehát lehetővé teszi a tárgyak és a folyamatok egységes grammatikai és lexikai keretben való reprezentációját. A konfigurációs szerkezet és a nézőpont sematikus rendszere között szoros kapcsolat áll fenn, hiszen ez utóbbi arra szolgál, hogy az egységes gram-

¹⁰ Sematikus rendszernek tekinthető ezen kívül a figyelem megosztásához, az okozatiság konceptualizációjához és a kognitív állapotok reprezentációjához szükséges kategóriák rendszere. A témáról lásd bővebben Talmy (2000a, 40–88).

matikai és lexikai keretben reprezentált tér- és időbeli jelenségeket különböző kognitív perspektívákból tudjuk szemlélni.

A nézőpont rendszerének jellemzésére Talmy (2000a, 68) szerint a vizualitás körébe tartozó kifejezések a legalkalmasabbak. Kétségtelen, hogy tárgyakhoz és eseményekhez fűződő perspektivikus viszonyunkat elsősorban a látás kifejezéseivel szoktuk leírni. Ez még akkor is így van, amikor nem a közvetlen érzékszervi érzékelés, hanem a gondolkodás absztrakt perspektivikusságára gondolunk. Az absztrakt tárgyakat ugyanúgy „vesszük szemügyre”, „nézzük”, „látjuk” vagy „szemléljük”, mint az érzékelhető világ tárgyait. Az érzékszervi és a kognitív látás analógiájának jelölésére Talmy találóan a *mentális szem* képletes kifejezését alkalmazza.

Ehhez kapcsolódóan érdemes megjegyezni, hogy a mentális szem hipotézisét fejlődéslelektani vizsgálatok is alátámasztják. Tomasello (1999b, 119–120) megállapítása szerint a gyermekek már a nyelvelsajátítás korai szakaszában képesek kihasználni a kognitív látásmódban rejlő perspektivikusság előnyeit. A gyermekek hamar észereveszik, hogy a lexikai kifejezések bizonyos csoportjai különböző kommunikatív helyzetekben különbözően viselkednek, és rájönnek, hogy számos kifejezés a jelentésen kívül a tárgyak megjelenítésének módját, azaz a kognitív nézőpontot is kifejezi.

A nézőpont rendszere azonban nem csak a látási folyamatokkal összefüggő fogalmi sémákat érinti. Könnyen kimutatható, hogy az események térszerkezetét, a szemlélők és a tárgyak térbeli viszonyát, valamint a térbeli struktúrákat leképező fogalmak is a kognitív nézőpont kifejezésére alkalmas sémák közé tartoznak.

Nézzünk először egy példát a térszerkezet kognitív pozicionálására. Az alábbi két mondat ugyanazt az eseményt írja le, jól kivehető azonban, hogy a térszerkezet ábrázolása különböző nézőpontokat implikál:¹¹

- (3) Kinyílt az ajtó, és
[belépett a szobába]_{belül} Péter.
- (4) Péter kinyitotta az ajtót, és
[belépett a szobába]_{kívül}.

Vegyük észre, hogy (3) interpretációja arra ösztönzi a hallgatót/olvasót, hogy a szobán belüli térben pozicionálja magát. A magyarázathoz azt kell figyelembe vennünk, hogy a (3)-ban leírt eseménysor első szakasza – az ajtó nyílása – tipikus esetekben a cselekvő megnevezésével jár együtt. Háttértudásunk alapján joggal következtethetünk arra, hogy ha a cselekvőt nem nevezi meg az első tagmondat, akkor annak az az oka, hogy a cselekvő az eseménysor pillanatában nem volt észlelhető. Ez csak úgy lehetséges, ha a szobán belülré pozicionáljuk magunkat, és ennek megfelelően a *belépett a szobába* VP jelentését a szobán belüli megfigyelő nézőpontjához igazítjuk. Mivel (4) első tagmondata megnevezi a cselekvő személyét, *belépett a szobába* VP jelentését ebben a mondatban természetesebb külső nézőpontból, a szobán kívüli megfigyelő helyzetéből értelmeznünk.

A szemlélők és a tárgyak térbeli viszonyának megítélése bizonyos esetekben szintén a grammatikai eszközökkel kifejezett nézőponttól függ. Lássunk erre is példát:

- (5) Néhány szék [áll a szoba egyik oldalán]_{statikus}.

---

¹¹ Vö.: Talmy (2000a, 69).

(6) Az ajtótól az ablakig székek

[állnak a szobában]_{dinamikus}

A legkézenfekvőbb interpretáció szerint az *áll a szoba egyik oldalán* VP (5)-ben a hallgató/olvasó számára statikus térbeli helyzetként jelenik meg. A szemlélő és a szobában lévő székek térbeli viszonya alulmeghatározott, hiszen a szemlélő a szoba egyik oldalához képest, ahol a székek állnak, többféle irányban, tetszőleges távolságra pozícionálhatja magát. Amennyiben (6) ugyanazt a szobát írja le, az előző interpretáció dinamikus jelentéstöbblettel egészül ki. Ez azzal magyarázható, hogy (6)-ban *az ajtótól az ablakig* AdvP a szemlélőt egy meghatározott térbeli pozícióhoz köti. Az említett AdvP ugyanis egy olyan nézőpont jelenlétét feltételezi, amelyből végigkövethető a székek ajtótól ablakig vezető sora. Amikor a hallgató/olvasó kognitív nézőpontja az ajtó és az ablak által határolt teret követi, akkor a térbeli helyzet egészéhez való viszonya is dinamikussá válik. Ebből következik, hogy (6)-ban az *állnak a szobában* VP is dinamikus jelentéstartalmat hordozó grammatikai egységként értelmezhető.

A kognitív nézőpont meghatározhatja a térbeli struktúrák tagolásának módját is. A grammatika két alapvető lehetőséget kínál ebben a vonatkozásban: egy adott térbeli struktúrát egységes egészként és részekre tagoltan is leírhatunk. A következő mondatpár ezt a különbséget illusztrálja:

(7) A székek [különböztek egymástól]_{szinoptikus}

(8) Mindegyik szék [különbözött
a mellette lévőől]_{szekvenciális}

(7)-ben a *különböztek egymástól* VP egységes egészként látatja *a székek* NP által reprezentált térbeli struktúrát.

A többes számú grammatikai alakok használata ezt egyértelműen alátámasztja. Ezt az egységes térbeli struktúrára koncentráló nézőpontot Talmy (2000a, 71–72) szinoptikusnak nevezi. (8) ugyanazt a térbeli struktúrát láttatja, de eltérő nézőpontból. Azt lehet mondani, hogy (8)-ban a *különbözött a mellette lévő*től VP jelentése egy szekvenciális térbeli struktúrára, a szóban forgó székek mindegyikére külön-külön vonatkozik.¹²

A nézőpont rendszere a látás és a tér fogalmi sémáin kívül az időbeli sémákkal is kapcsolatban áll. Közismert tapasztalat, hogy az időbeli események értelmezése némely esetben erőteljesen függ a kommunikációban részt vevő felek múltra, jelenre, vagy jövőre vonatkozó nézőpontjától. A nyelvhasználók többféle grammatikai eszköz közül választhatnak, ha ki akarják fejezni időbeliséghez való viszonyukat. A térbeli struktúrákhoz hasonlóan az időbeli struktúrákat is leírhatják egységes egészként vagy részekre tagoltan. Az igeidők és az időhatározók megválasztásával módosíthatják az elbeszélte események természetes időrendjét, de a tagmondatok felcserélésével akár egy adott mondaton belül is megváltoztathatják a történések időszerkezetét. Nézzünk erre a lehetőségre is egy példát:

- (9) [Kopogtam az ajtón]_{prospektív} utána beléptem a szobába.

---

¹² Ne felejtsük el eközben, hogy amikor azt állítjuk, hogy egy VP *jelentése* egy adott térbeli struktúrára vonatkozik, akkor a *jelentést* a kognitív szemantika alapelveinek megfelelően nyelvi elemek és fogalmak közötti viszonyként kell értenünk.

- (10) Mielőtt beléptem a szobába,
[kopogtam az ajtón]_{retrospektív}

A (9) alapjául szolgáló kognitív nézőpont megfelel az ábrázolt eseménysorozat természetes időszerkezetének. Az első tagmondatban szereplő *kopogtam az ajtón* VP prospektív nézőpontot fejez ki, mivel a második tagmondatban ábrázolt eseményrészlet időbeli előzményének tekinthető. A *kopogtam az ajtón* VP jelentése (10)-ben ezzel szemben retrospektív nézőponthoz kapcsolható, lévén, hogy az első tagmondatban ábrázolt eseményrészlet időbeli előzményének tekinthető.

Az előbbieken tárgyalt példák azt mutatták, hogy a nyelvhasználók kognitív nézőpontjából fakadó relativizáló hatás a grammatikai és a lexikai alrendszer működésében egyaránt tetten érhető. A példák elemzéséből levonható általános következtetések Talmy (2000a) szerint alátámasztják azt a hipotézist, amely a kognitív nézőpontot a nyelvben megmutatkozó globális, integrált fogalmi rendszer szerves részének tekinti.

MacWhinney (2005) elképzelése jóval radikálisabb ennél a koncepciónál. MacWhinney hipotézise szerint ugyanis a nézőpontokban megmutatkozó perspektivikus relativitás a nyelvhasználat – és általában minden magasabb rendű mentális működés – központi vonása. Talmy (2000a, 2000b), Tomasello (1999b) és mások elmélete a kognitív nézőpont hatásainak érvényesülését számos egyéb nyelvi és nem nyelvi feltétel teljesüléséhez köti. MacWhinney viszont amellet érvel, hogy a perspektivikus szemlélet az emberi viselkedés egésze szempontjából alapvető jelentőségű, mivel összekapcsolja a közvetlen tapasztalat, a nyelvi deixis, az intencionalitás és a szociális viselkedés nagy rendszereit.

4. Nézőpont az igazságfeltételes szemantika újabb változataiban

Meglepő módon MacWhinney radikális elképzelése nem teljesen idegen az igazságfeltételes szemantika képviselőitől sem. MacWhinney a természetes nyelvek grammatikai szabályait is a perspektíva-követés és a perspektíva-váltás általános jelenségéből vezeti le. A deiktikus kifejezések jelentésének vizsgálata közben Recanati (2004) szintén arra a megállapításra jut, hogy a perspektivikus szemléletnek létezik egy általános rendszere, amely nem esik egybe feltétlenül az egyes nyelvhasználók tényleges perspektívájával. Ezért fordulhat elő, hogy a deiktikus rendszer két paradigmatiszta kifejezése, a *most* és az *itt* olyan tárgyakra is referálhat, amelyek kívül esnek az aktuális beszédhelyzet kontextusán. Történeti narratívákban a *most* akár múltbeli időpontokra is referálhat, a rámutatás egyes eseteiben az *itt* pedig referálhat olyan térbeli pozíciókra, amelyek függetlenek a tényleges beszédhelyzet fizikai paramétereitől. Ezzel összhangban Bezuidenhout (2005) is úgy vélekedik, hogy a deiktikus kifejezések referenseit a hétköznapi kommunikáció helyzeteiben a perspektíva-követés és a perspektíva-váltás aktuális viszonyai határozzák meg.

A deiktikus kifejezések csoportja nem az egyetlen érintkezési pont a kognitív szemantika és az igazságfeltételes szemantika perspektívára vonatkozó nézetei között. A perspektíva jelentésmódosító hatását MacWhinney hipotéziséhez hasonlóan Travis (1996, 1997) is a nyelvhasználat egészére kiterjedő jelenségnek tartja. Travis (1997) álláspontja szerint a deiktikus kifejezések perspektíván alapuló használata csak speciális esete a jelentéses nyelvi elemekre általában jellemző perspektivikusságnak.

Ha a köznyelvben használatos szokványos predikátumokat vesszük szemügyre, Travis szerint észrevehetjük, hogy jelentésük gyakorta a nyelvhasználók nézőpontjától/perspektívájától függ.

Képzeljünk el egy műtermi szituációt, amelyben fotóink elkészítéséhez kék színű fényárnyalatok beállítására van szükségünk, és a beállításokat a műteremben lévő leander levelén teszteljük. Ebben a sajátos beszédhelyzetben (11) és (12) egyaránt akceptálható megnyilatkozásnak számít:

(11) A leander levele [kék]_{mesterséges}*

(12) A leander levele [zöld]_{természetes}*

(11) akceptálható, hiszen a műterem mesterséges fényviszonyai miatt a levelek kék színűnek látszanak. Ugyanakkor (12) is akceptálható, mivel a levelek természetes zöld színét a mesterséges megvilágítás nem változtatja meg. Tegyük mindjárt hozzá, hogy ugyanebben a beszédhelyzetben (11) és (12) konjunkciója már nem akceptálható. Egy adott megnyilatkozáson belül a *kék* és a *zöld* predikátum ugyanarra a tárgyra nem alkalmazható nyilvánvaló ellentmondás nélkül. A *kék* predikátumot viszont ellentmondás nélkül használhatjuk (11)-ben akkor is, ha tudjuk, hogy a levelek természetes színe zöld. Nyilvánvalóan nem arról van szó, hogy a *kék* predikátum alkalmazási kritériumait tetszés szerint megváltoztathatjuk. Arra azonban van lehetőségünk, hogy a megnyilatkozásainkban szereplő predikátumokat kognitív nézőpontunkhoz igazítsuk. Ha nézőpontunk szerint az adott beszédhelyzetben a *kéknek-lenni* tulajdonság megilleti a leveleket, akkor (11)-et akceptálhatónak fogjuk tartani. Ugyanígy, ha nézőpontunk szerint a *zöldnek-lenni* tulajdonság érvényes a levelekre, akkor (12)-t fogjuk akceptálhatónak tartani. Travis (1997, 101)

felfogásában a példa általános érvényű: a predikátumok használata, az akceptálhatóság és a nézőpontok között lévő szoros kapcsolatból arra lehet következtetni, hogy a világ jelenségeihez alapvetően perspektivikusan viszonyulunk.

Ha alapvetően nézőpontok határozzák meg, hogy mikor akceptálható egy predikatív megnyilatkozás, akkor a nézőpontok feltehetően azt is meghatározzák, hogy mikor tekinthető egy-egy megnyilatkozás tartalmi értelemben igaznak vagy hamisnak. Az igazságfeltételes szemantika az igazságértékek hagyományos értékelésében a megnyilatkozások kontextusait tekinti kiindulópontnak:

- (13) p akkor és csak akkor igaz c -ben, ha p igaz w_c és t_c vonatkozásában.

A (13)-ban megadott igazságdefiníció a p predikatív megnyilatkozás igazságértékét a nyelvhasználat c kontextusához köti. A definícióban w_c a c kontextus világot, t_c pedig a c -beli értékelés időbeli pozícióját jelöli. A predikatív megnyilatkozások szemantikai tartalmát proposíciókkal szokás azonosítani. Közismert, hogy a proposíciók létmódjáról többféle elképzelés is létezik. A leginkább elterjedt felfogás szerint a proposíciók strukturált, absztrakt létezők, de gyakran azonosítják a proposíciókat lehetséges világok halmazával is. A proposíciók létmódját illető véleménykülönbség nem befolyásolja lényegesen az imént vázolt definíció szerkezetét.¹³ Azt viszont érdemes hangsúlyozni, hogy (13) szerint a szemantikai elemzés paraméterei alapján dönthető el, hogy egy adott predikatív

---

¹³ (13) a proposíció terminusával is megfogalmazható: Egy P proposíció akkor és csak akkor igaz c -ben, ha a p predikatív megnyilatkozás kifejezi P -t c -ben, és p igaz w_c és t_c vonatkozásában.

megnyilatkozáshoz az igaz vagy a hamis igazságérték tartozik. Ennek azért van különös elméleti jelentősége, mert végső soron a definícióban szereplő paraméterek listája dönti el, hogy a nézőpont – mint az értékelés elkülönített eleme – szerepet játszhat-e egyáltalán a megnyilatkozások igazságértékeinek meghatározásában.

(13)-ban három paraméter szerepel: c , w_c és t_c . Valószínűsíthetjük, hogy a köznyelvi használatban előforduló predikatív megnyilatkozások egy részénél elegendő e három paramétert figyelembe venni az igazságértékek meghatározásához. Ez azt jelenti, hogy bizonyos esetekben a kontextus, a kontextust övező világ és az értékelés időbeli pozíciója alapján egyértelműen eldönthető, hogy egy adott megnyilatkozás igaz vagy hamis. Az ilyen típusú megnyilatkozásokat *objektív megnyilatkozásnak* is nevezhetnénk. Lássunk erre is egy példát:

(14) Négy szék áll a szobában.

Amennyiben c , w_c és t_c vonatkozásában nem merül fel határozott kétely a *négy szék* NP és az *áll a szobában* VP jelentését illetően, (14) objektív megnyilatkozásnak tekinthető. Igazságra vonatkozó köznapi intuícióink alapján is úgy tűnik, hogy (14) igazságértéke egyértelműen eldönthető, ha tudjuk, hogy hány szék áll egy bizonyos szobában egy bizonyos időpontban.

Travis (1997) felfogását követve ugyanakkor azt mondhatnánk, hogy a mindennapi nyelvhasználatban az objektív megnyilatkozások inkább kivételnek, mintsem szabálynak számítanak. Kölbel (2002), Lasersohn (2008) és MacFarlane (2008) szintén amellett érvel, hogy a paraméterek hagyományos listája alapján megnyilatkozásaink túlnyomó többségének igazságértéke nem állapítható

meg. Álláspontjuk szerint a szemantikai elemzés folyamatába ezért az értékelés kontextusán kívül az értékelés perspektíváját is be kell vonni. Erre akkor van szükség, amikor egy megnyilatkozás olyan predikátumot tartalmaz, amelynek szemantikai tartalomhoz való hozzájárulását nem lehet az elemzés hagyományos paraméterei alapján meghatározni. Példaként a komparatív predikátumokat – *magas, gazdag, új* stb. – lehetne említeni, de az észlelés és az ízlés predikátumai – *hideg, finom, kényelmes* stb. – is szorosan összefonódnak az értékelés perspektívájával. Azokat a megnyilatkozásokat, amelyek perspektíva vagy nézőpont jelenlétére utaló predikátumot tartalmaznak, összefoglaló értelemben *perspektivikus megnyilatkozásoknak* nevezhetjük:

(15) A szék kényelmes.

Könnyen elképzelhető, hogy egy adott c kontextusban (15) használatát másként ítéli meg két nyelvhasználó. Míg az egyik meggyőződéssel állíthatja, hogy (15) igaz propozíciót fejez ki, addig a másik joggal vélekedhet úgy, hogy (15) hamis propozíciót fejez ki. Ez a konfliktus természetesen csak akkor lehetséges, ha (15) nem fejez ki objektív módon sem igaz, sem hamis propozíciót. Más szóval: ugyanabban a c kontextusban a megállapított igazságértékek csak akkor térhetnek el, ha az elemzésében valamilyen módon az értékelés perspektívája is szerepet játszik.

A perspektivikus megnyilatkozások megkövetelik tehát, hogy az igazságértékek hagyományos értékelésében helyet adjunk egy újabb, nem standard paraméternek:

(16) p akkor és csak akkor igaz c -ben, ha p igaz w_c , t_c és n_c vonatkozásában.

A módosított igazságdefinícióban szereplő n_c paraméter alapértelmezésben annak a nyelvhasználónak a nézőpontját jelöli, aki egy adott p perspektivikus megnyilatkozást használ c -ben. De n_c azt a nézőpontot/perspektívát is jelölheti, amelyet a p megnyilatkozás értékelésekor egy nyelvhasználó saját, c -től különböző c^* kontextusában elfoglal. Így a definíció a következő kiegészítéssel tehető pontosabbá:

- (17) p akkor és csak akkor igaz c -ben, ha p igaz w_c , t_c és n_{c/c^*} vonatkozásában.

Magától értetődő, hogy (17) nem ad kimerítő képet az igazságfeltételes szemantika nézőpontról alkotott felfogásáról. A definíció ebben a formájában számos elméleti kérdésre nem ad és nem is adhat választ.¹⁴ Ennek ellenére talán képes érzékeltetni, hogy az igazságfeltételes szemantika képviselői milyen eszközökkel igyekeznek számot adni a nézőpont jelentésmódosító hatásairól.

5. Összegzés

A kognitív szemantikát sokan tekintik az igazságfeltételes szemantika elméleti alternatívájának. Kétségtelen tény, hogy a két irányzat jelentésre vonatkozó nézeteiben markáns különbségek mutathatók ki.

A kognitív szemantika hívei szerint a természetes nyelv kifejezései elsődlegesen fogalmi sémákra és nem a nyelven kívüli világ tárgyaira vagy folyamataira vonatkoznak.

---

¹⁴ Az egyik lényeges kérdés az, hogy az n_{c/c^*} paraméter csak individuális nyelvhasználók nézőpontját jelölheti-e, vagy vonatkozhat kollektív nézőpontra is. A *kollektív nézőpont* fogalma természetesen további kérdéseket vet fel.

A jelentést részben az elme konstrukciónak tartják, így az igazságértékeknek nem tulajdonítanak döntő szerepet a jelentés analízisében.

Az igazságfeltételes szemantika képviselői ezzel szemben azt vallják, hogy a nyelv jelentéses elemei a nyelven kívüli világ tárgyaira és folyamataira vonatkoznak. A jelentést a mondatok szintjén hajlamosak a propozíciós tartalommal azonosítani, a jelentést pedig az igazságérték fogalmának segítségével definiálják.

Az elméleti alapvetések markáns különbsége ugyanakkor nem zárja ki, hogy a két irányzat a szemantika némely közelmúltban felvetődő, absztrakt kérdésére hasonló karakterű választ adjon. A kognitív nézőpont jelentésmódosító szerepére vonatkozó kérdés ilyen kérdésnek számít. Áttekintésünkből kitűnt, hogy a terminológiai eltérések ellenére a kognitív nézőpont fogalmát mindkét irányzat a jelentésben megmutatkozó perspektivikus relativitással hozza összefüggésbe. A szemantikai vizsgálódások e szűkebb területén belül a kognitív szemantika tehát semmiképpen sem tekinthető az igazságfeltételes szemantika elméleti alternatívájának.

Irodalom

- Bezuidenhout, A. (2005): Indexicals and Perspectivals. *Facta Philosophica* 7: 3–18.
- Croft, W. and Cruse D.A. (2004): *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geeraerts, D. (2006): Methodology in Cognitive Linguistics. In: G. Kristiansen et al. (eds.): *Cognitive*

- Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*. Berlin: Mouton de Gruyter, 21–50.
- Evans, V. and Green, M. (2006): *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kertész A. (2004): *Cognitive Semantics and Scientific Knowledge. Case Studies in the Cognitive Science of Science*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Kornblith, H. (2001): *Epistemology: Internalism and Externalism*. Cambridge: MIT Press.
- Kölbél, M. (2002): *Truth without Objectivity*. London: Routledge.
- Lakoff, G. (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (1999): *Philosophy in the Flesh. The Embodies Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Langacker, R.W. (1987): *Foundations of Cognitive Grammar, Vol 1*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R.W. (1991): *Foundations of Cognitive Grammar, Vol 2*. Stanford: Stanford University Press.
- Lasersohn, P. (2008): Relative Truth, Speaker Commitment, and Control of Implicit Arguments. In: B. Brogaard (ed.): *Relative Truth*. Synthese, DOI 10.1007/s11229-007-9280-8.
- MacFarlane, J. (2008): Truth in the Garden of Forking Paths. In: M. Kölbél and M. García-Carpintero (eds.): *Relative Truth*. Oxford: Oxford University Press.
- MacWhinney, B. (2005): The Emergence of Grammar from Perspective. In: D. Pecher and R.A. Zwaan (eds.):

- Grounding Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press, 198–223.
- Recanati, F. (2004): Indexicality and Context-Shift. *Workshop on Indexicality, Speech Acts and Logophors*. <http://www.fas.harvard.edu/~lingdept/recanati04.pdf>
- Saeed, J.I. (1997): *Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Talmy, L. (2000a): *Toward a Cognitive Semantics, Vol. 1. Concept Structuring Systems*. Cambridge: MIT Press/Bradford.
- Talmy, L. (2000b): *Toward a Cognitive Semantics, Vol. 2. Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge: MIT Press/Bradford
- Tomasello, M. (1999a): Cognitive Linguistics. In: M. Bechtel and G. Graham (eds.): *A Companion to Cognitive Science*. Oxford: Blackwell, 477–487.
- Tomasello, M. (1999b): *The Cultural Origins of Human Cognition*. Cambridge: Harvard University Press.
- Travis, Ch. (1996): Meaning's Role in Truth. *Mind* 105: 451–466.
- Travis, Ch. (1997): Pragmatics. In: B. Hale and C. Wright (eds.): *A Companion to the Philosophy of Language*. Oxford: Blackwell, 87–107.